



«Να πιστέψει ή να μην πιστέψει κανείς ένα παιδί;.
Αναζητώντας την αλήθεια στους ισχυρισμούς παιδιών-
θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας

Όλγα Θεμελή
Καθηγήτρια
Εγκληματολογικής Ψυχολογίας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

- Πώς θα βοηθήσουμε το παιδί στην αποκάλυψη;
- Πώς θα καταστεί δυνατή η ελαχιστοποίηση του τραύματος που προκαλεί στο παιδί η προανακριτική και ακροαματική διαδικασία;
- Πώς είναι δυνατή η διασφάλιση των δικαιωμάτων του παιδιού και παράλληλα η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας;

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

- Μπορεί να κατανοήσει τη διαφορά μεταξύ αλήθειας και ψεύδους;
- Μπορεί να κατανοήσει την υποχρέωσή του να πει την αλήθεια;
- Υπάρχουν διαφορές στην ακρίβεια της μνήμης των παιδιών και των ενηλίκων;
- Υπάρχουν διαφορές στην ακρίβεια της μνήμης των παιδιών διαφόρων ηλικιών;

Το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης έχει επινοηθεί και κατασκευαστεί από μεγάλους για μεγάλους

Οι δικονομικές διαδικασίες είναι προσαρμοσμένες μόνο στις απαιτήσεις των ενήλικου πληθυσμού

Τρόπος εξέτασης ανήλικων μαρτύρων

Άρθρο 227 - Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν. 4620/2019)

Αναλυτικότερα προβλέπει ότι:

- Κατά την εξέταση ως μάρτυρα του ανήλικου θύματος (των πράξεων που αναφέρονται στα άρθρα 323Α παρ. 4, 324, 336, 337 παρ. 3, 338, 339, 342, 343, 345, 348, 348Α, 348Β, 348Γ, 349, 351Α ΠΚ, καθώς και στα άρθρα 29 παρ. 5 και 6 και 30 του ν. 4251/2014) **διορίζεται και παρίσταται, ως πραγματογνώμων, ειδικά εκπαιδευμένος παιδοψυχολόγος ή παιδοψυχίατρος και σε περίπτωση έλλειψής τους, ψυχολόγος ή ψυχίατρος, που υπηρετεί στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων ή που περιλαμβάνεται στον πίνακα πραγματογνωμόνων, όπου αυτά δεν λειτουργούν.**
- Η εξέταση ως μάρτυρα του ανήλικου θύματος διενεργείται στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων της Εφετειακής Περιφέρειας ή, όπου αυτά δεν λειτουργούν, σε χώρους ειδικά σχεδιασμένους και προσαρμοσμένους για τον σκοπό αυτόν, χωρίς υπαίτια καθυστέρηση και **με όσο το δυνατόν περιορισμένο αριθμό συνεντεύξεων.**
- Η κατάθεση του ανηλίκου **συντάσσεται εγγράφως και καταχωρίζεται και σε ηλεκτρονικό οπτικοακουστικό μέσο.** Η ηλεκτρονική προβολή της κατάθεσης του ανηλίκου αντικαθιστά τη φυσική παρουσία του στα επόμενα στάδια της διαδικασίας.

Γνώσεις του ειδικού

- Τι μπορεί να θυμηθεί ένα παιδί
- Πόσο ακριβής μπορεί να είναι η μνήμη του
- Πώς αντιλαμβάνεται τις μονάδες μέτρησης (χρόνος, ηλικία, ύψος κ.λ.π.)
- Πώς μπορεί να διερευνηθεί αν λέει την αλήθεια
- Τι του προκαλεί συνήθως φόβο στην ηλικία του
- Ποια η γλωσσική του ανάπτυξη και αντίληψη σε σχέση με την ηλικία του
- Πώς θα προετοιμάσει τη συνέντευξη
- Ποιοι οι βασικοί κανόνες και η δεοντολογία που τη διέπουν
- Πώς αρχίζει η συνέντευξη
- Τι είδους ερωτήσεις προκαλούν δυσκολία στα παιδιά
- Τι πρέπει να ρωτήσει

- Πώς πρέπει να τεθεί η ερώτηση προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος να παρερμηνευτεί από τον ανήλικο
- Πώς μπορεί να τον βοηθήσει να διακρίνει ένα γεγονός μέσα σε από ένα σύνολο γεγονότων
- Ποιες είναι οι ειδικότερες εκείνες ερωτήσεις που πρέπει να γίνουν προκειμένου να γίνει η αποκάλυψη της κακοποίησης
- Πώς ενθαρρύνεται ένα παιδί στο να μιλήσει
- Πώς ενθαρρύνεται σε ελεύθερη αφήγηση των γεγονότων
- Τι πρέπει να κάνει όταν ο ανήλικος καταβάλλεται από υπέρμετρο άγχος και ξεσπάει σε λυγμούς
- Τι κάνει όταν αντιλαμβάνεται ότι ανήλικος του απαντάει με στόχο να τον ευχαριστήσει και μόνο
- Πότε χρησιμοποιούνται ερωτήσεις κλειστού τύπου και πότε αποφεύγονται
- Χρειάζεται η συναίνεση των γονέων- Πρέπει οι γονείς να είναι παρόντες

- Πώς θα συνεχίσει σε περίπτωση που ο ανήλικος αρνείται να απαντήσει
- Πόση ώρα μπορεί να εξετάζεται ο ανήλικος χωρίς διάλειμμα
- Μπορεί να επαναλάβει τη συνέντευξη και πόσες φορές
- Μπορεί να παρεμβληθούν και άλλοι εξεταστές
- Πώς γνωρίζει πότε ολοκληρώνεται η εξέταση
- Τι λέει στο παιδί με την ολοκλήρωση της διαδικασίας

Τήρηση βασικών κανόνων και αρχών

- Χρήση γλώσσας που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του παιδιού.
- Χρήση παραδειγμάτων προκειμένου να διευκολυνθεί στην κατανόηση της ερώτησης.
- Αποφυγή πολλαπλών καταθέσεων
- Αποφυγή υποβολής καθοδηγητικών / παραπλανητικών ερωτήσεων.
- Αποφυγή επανάληψης ερωτήσεων που ήδη απαντήθηκαν.
- Ενθάρρυνση της ελεύθερης αφήγησης.
- Αποφυγή τεχνικών παρείσφρησης πληροφοριών στη μνήμη με στόχο την παραφθορά της.
- Αποφυγή χρήσης αυστηρού τόνου και άκαμπτου ύφους
- Τήρηση απόλυτης μυστικότητας και εχεμύθειας

Διεθνή αξιόπιστα Δικανικά Πρωτόκολλα

- National Institute of Child Health and Human Development. (1999). *NICHD forensic interview protocol*. National Institute of Child Health and Human.
- National Children Advocacy Center (2018). *Forensic Interview Structure*. Alabama, USA.
- State of Michigan. (2005, April). *Forensic Interview Protocol* (DHS Publ. No. 779, Rev.). Lansing, MI: Governor's Task Force on Children's Justice and the Michigan Department of Human Sciences.
- Washington State Child Interview Guide. (2007). *Washington State Child Interview Guide*. Harborview Center for Sexual Assault & Traumatic Stress and WA State Criminal Justice Training Commission, in cooperation with the Department of Social and Health Services, Revised 9/07
- Home Office (1992). *The Memorandum of Good Practice on Video Recorded Interviews with child witnesses for Criminal Proceedings*. London, UK, HMSO.

Τα στάδια της Δικανικής Συνέντευξης

- 1. Προετοιμασία / Το χτίσιμο της σχέσης
- 2. Η διεξαγωγή του ουσιαστικού μέρους της συνέντευξης
- 3. Το κλείσιμο της συνέντευξης

- Επεξήγηση των κανόνων της συνέντευξης
- Εισαγωγή στο υπό διερεύνηση ζήτημα
- Ενθάρρυνση της ελεύθερης αφήγησης των γεγονότων
- Χρήση ερωτήσεων προκειμένου να αναδειχτούν σημαντικά σημεία και να αποκτηθούν περισσότερες λεπτομέρειες

Πιθανότητες άξιες διερεύνησης....

- Να είναι οι ισχυρισμοί του παιδιού είτε αληθείς, είτε ψευδείς, είτε εν μέρει αληθείς και εν μέρει ψευδείς.
- Να ενυπάρχουν ψήγματα αλήθειας, αλλά στο σύνολό τους να υπερέχουν τα ψευδή στοιχεία, όπως για παράδειγμα στις περιπτώσεις των καταθέσεων στις οποίες έγινε επανάληψη των ίδιων ερωτήσεων

Αληθείς ισχυρισμοί ή ψευδείς καταθέσεις

Οι ψευδείς καταθέσεις μπορεί να είναι αποτέλεσμα:

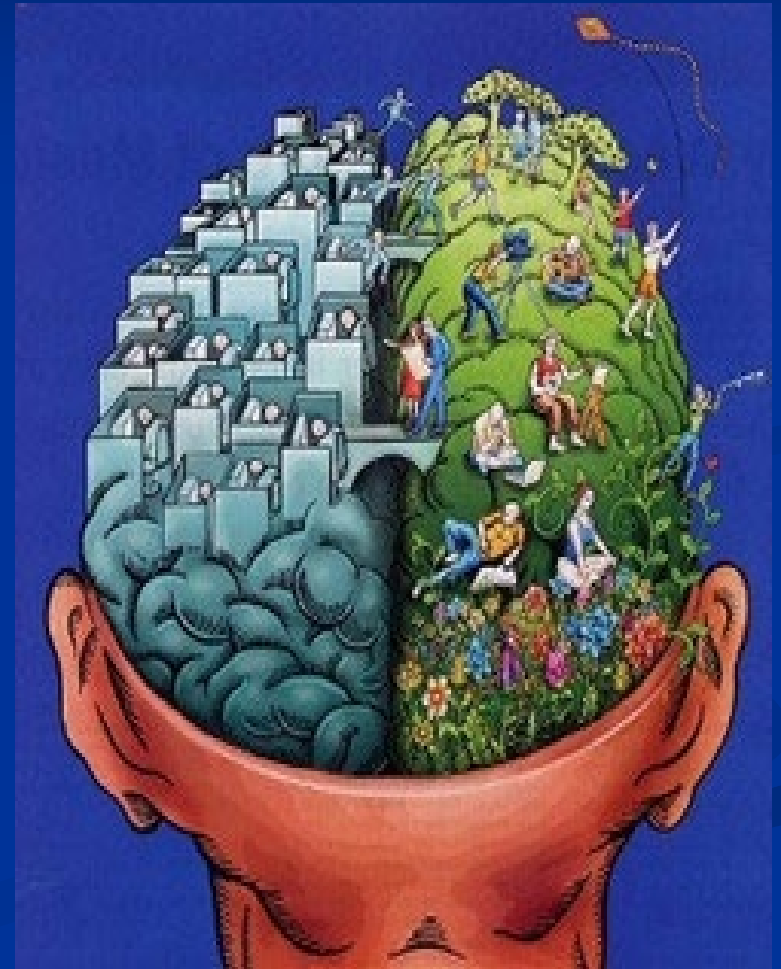
- Μνημονικών (δυσ)λειτουργιών
- Σκόπιμου ή αθώου Ψεύδους / παθολογικής ψευδολογίας
(υποβολής, κατήχησης, υποκίνησης από ένα άλλο άτομο ή μια ομάδα
= Σύνδρομο γονεϊκής αποξένωσης)
- Φαντασίας ή ψευδαίσθησης

ΜΝΗΜΗ

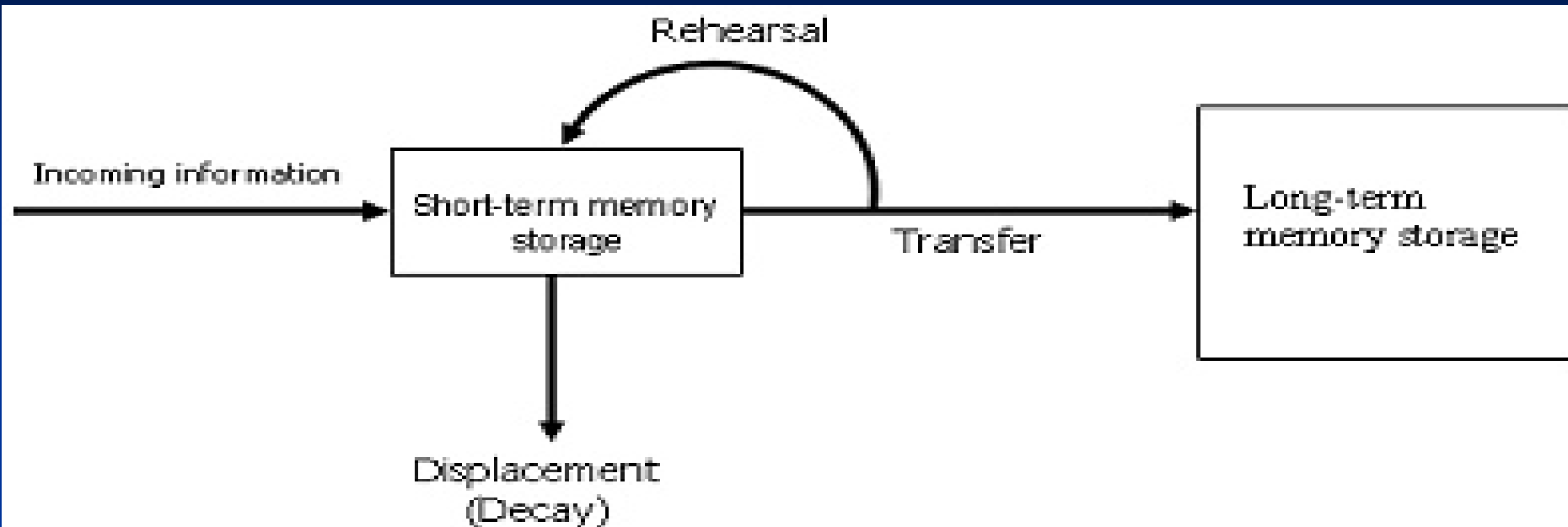


- Εγκατάλειψη της παλιάς μονολιθικής άποψης της μακροπρόθεσμης μνήμης
- Η μνήμη δε λειτουργεί ως εγγραφέας εικόνων
- Έχει συγκεκριμένη χωρητικότητα

Η ανθρώπινη μνήμη είναι
ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ και
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ
(καταλαβαίνουμε γεγονότα
και πράγματα ανάλογα με το
πώς τα έχουμε
νοηματοδοτήσει).



ΕΙΔΗ ΜΝΗΜΗΣ



ΣΤΑΔΙΑ :

ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ – ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ- ΑΝΑΣΥΡΣΗ

- Η βραχυπρόθεσμη αποθήκευση διαρκεί λιγότερο από 20 δευτερόλεπτα (τα νέα δεδομένα εκτοπίζουν τις υπάρχουσες πληροφορίες)
- Δεν μπορεί να διατηρήσει περισσότερα από 7 στοιχεία ταυτόχρονα (εκτός εάν η πληροφορία περάσει στην **μακροπρόθεσμη μνήμη** για μόνιμη αποθήκευση απ' όπου μπορεί να ανακληθεί)



Επισημαίνεται, ότι οι πιθανότητες να επέλθει αλλοίωση και παραφθορά, αυξάνουν όταν η μνήμη είναι :

- Α) φτωχή σε αποθηκευμένα στοιχεία και
- Β) όταν έχει παρέλθει μεγάλο χρονικό διάστημα από τότε που έλαβε χώρα το υπό εξέταση συμβάν



Αλήθεια ή Ψέματα

- *Ψευδείς θετικές καταθέσεις* όπου διατυπώνονται ισχυρισμοί για κακοποίηση η οποία δεν έχει συμβεί
- *Ψευδείς αρνητικές καταθέσεις* οι οποίες αφορούν την απόκρυψη της παραβίασης που έχει πράγματι λάβει χώρα (Faller, 2007).

Είναι κρίσιμο να εξεταστεί διεξοδικά:

- α) η συμπεριφορά του παιδιού και κυρίως οι γνώσεις του γύρω από ζητήματα που αφορούν τη σεξουαλική δραστηριότητα
- β) το περιεχόμενο των ισχυρισμών (το είδος της κακοποίησης, το πού, πώς, πότε και κάτω από ποιες συνθήκες έγινε η παραβίαση)
- γ) οι ψυχοσυναισθηματικές αντιδράσεις του ανηλίκου κατά τη διάρκεια της αποκάλυψης.

Ποιοτικά κριτήρια για την ανάλυση της κατάθεσης

■ Συνοχή και λογική δομή

Υπάρχει συνεκτικότητα και αλληλουχία στην αφήγηση των γεγονότων;

Ακολουθούν τα επιμέρους μέρη της κατάθεσης μια λογική δομή;

- Η ακριβής και λεπτομερής περιγραφή της σεξουαλικής πράξης
- Η αναφορά στα γεγονότα **υπό την παιδική οπτική**
- Η λεπτομερής αναφορά του πλαισίου (πού, πότε, συχνότητα, συνθήκες κ.λ.π)
- Η περιγραφή της σεξουαλικής παραβίασης με φράσεις και λέξεις που δεν προσάδουν στην ηλικία του και μαρτυρά ασυνήθη, μη αναμενόμενη γνώση

- Η δομημένη αφήγηση, ο αυθορμητισμός και ο εμπλουτισμός των στοιχείων κατά τη διάρκεια της αφήγησης
- Η εξωτερική (σταθερότητα κατά την αφήγηση των γεγονότων) και η εσωτερική συνέπεια (συναισθηματικές αντιδράσεις που συνδέονται με τη σεξουαλική παραβίαση)
- Το στοιχείο της μυστικότητας στη σχέση ανηλίκου - υπόπτου

- Οι ψυχοσυναισθηματικές αντιδράσεις του παιδιού κατά την αποκάλυψη της σεξουαλικής κακοποίησης και της περιγραφής της. (έκφραση συναισθημάτων απελπισίας, αδυναμίας, άγχους, φόβου, θυμού, ντροπής, ενοχής, προδοσίας κλπ)
- Δυσκολία στην αποκάλυψη και η προσπάθεια διατήρησης του «μυστικού»
- Έντονος δισταγμός και οι αναστολές κατά την περιγραφή του περιστατικού
- Εμφανείς ψυχολογικές επιπτώσεις (π.χ συμπτώματα μετατραυματικής διαταραχής κατά την περιγραφή των συμβάντων, διασχιστικής διαταραχής, κατάθλιψης, κοινωνικής απόσυρσης, επιθετικότητας κ.ά)

Συνηθισμένα λάθη κατά την εκτίμηση της αξιοπιστίας των ισχυρισμών

- Έλλειψη εξειδικευμένης γνώσης και εμπειρίας
- Έλλειψη ευελιξίας και αντικειμενικότητας
- Η υπερβολική εμπιστοσύνη του επαγγελματία στις ικανότητές του - η απόλυτη βεβαιότητα
- Η προσπάθεια επαλήθευσης μιας και μοναδικής υπόθεσης
- Η μονοδιάσταση προσέγγιση των ισχυρισμών
- Η μη ποιοτική ανάλυση του περιεχομένου της κατάθεσης του ανήλικου

Το κατεξοχήν παράδειγμα σκόπιμα ψευδών ισχυρισμών

Το σύνδρομο γονεϊκής αποξένωσης

Ο Gardner (2004a) χρησιμοποίησε τον όρο «**Σύνδρομο Γονικής Αποξένωσης**» (*Parental Alienation Syndrome – PAS*) για να περιγράψει **μια διαταραχή** που εντοπίζεται σχεδόν αποκλειστικά στο δικαστικό πεδίο διαφωνιών για ζητήματα διεκδίκησης της επιμέλειας

Τα οκτώ κριτήρια διάγνωσης

- Αδικοιολόγητη εκστρατεία δυσφήμισης του παιδιού για το γονέα του
- Επίκληση αδύναμων, επιπόλαιων και παράλογων αιτιολογήσεων της συμπεριφοράς του
- Έλλειψη αμφιθυμίας
- Εμφάνιση του φαινομένου του «Ανεξάρτητου στοχαστή» (The “Independent Thinker” phenomenon)

- Υποστήριξη και εξιδανίκευση του γονέα καθηγητή
- Απουσία ενοχής για τη σκληρότητα απέναντι στον αποξενωμένο γονέα
- Υιοθέτηση «δανεικών» - κατασκευασμένων σεναρίων προκειμένου να δικαιολογηθεί η εχθρότητα στους τρίτους.
- Εξάπλωση της έχθρας σε συγγενείς και φίλους του γονέα – στόχου

Το παιδί μάρτυρας δεν είναι
«ένας ακόμα μάρτυρας»

Η ιδιότητα του αυτή δεν πρέπει να υπερισχύει της
ανηλικότητάς του

Σας ευχαριστώ!